

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

**Srovnávací analýza filmových a
televizních adaptací příběhů
s Herculem Poirot**

Comparative analysis of film and
television adaptations of Hercule Poirot
stories

Ing. Martina Lošťáková

Katedra divadelních a filmových studií

Vedoucí práce: Mgr. Jakub Korda, PhD.

Obor: Teorie a dějiny dramatických umění

Olomouc 2017

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Srovnávací analýza filmových a televizních adaptací příběhů s Herculem Poirot* vypracovala samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Olomouci

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování svému vedoucímu práce Mgr. Jakobovi Kordovi, PhD. za velmi cenné rady a vstřícné jednání při mnoha konzultacích. Dále bych ráda poděkovala kamarádce Šárce za její podporu, inspirativní komentáře a dodávání energie v posledním období dokončování. A v neposlední řadě bych ráda poděkovala své rodině, manželovi, a především malému synkovi za trpělivost v době, kdy jsem nebyla maminkou na plný úvazek.

OBSAH

ÚVOD	5
1. VYHODNOCENÍ LITERATURY	10
2. VYHODNOCENÍ PRAMENŮ	14
3. METODOLOGIE	16
4. ŽÁNŘ	19
4.1. ŽÁNROVÁ SPECIFIKACE	19
4.2. DETEKTIVNÍ DRAMA – ŽÁNROVÁ KATEGORIE VE FILMECH I TELEVIZNÍ SÉRII O HERCULU POIROTOVI	20
4.3. SHRNUÍ	22
5. HERCULE POIROT	24
5.1. LITERÁRNÍ HRDINA	24
5.2. JMÉNO POSTAVY – LITERÁRNÍ HRDINA	25
5.3. VZHLED POSTAVY – LITERÁRNÍ HRDINA	26
5.3.1. <i>Albert Finney – Vražda v Orient-</i> <i>expressu</i>	28
5.3.2. <i>Peter Ustinov – Smrt na Nilu, Zlo</i> <i>pod sluncem</i>	29
5.3.3. <i>David Suchet – televizní série</i>	31
5.3.4. <i>Shrnutí</i>	32
5.4. OBJEKTIVNÍ KORELÁT – PROSTŘEDÍ	33
5.5. PROJEV – AKTIVITA POSTAVY – LITERÁRNÍ HRDINA	37
5.5.1. <i>Albert Finney</i>	39
5.5.2. <i>Peter Ustinov</i>	39
5.5.3. <i>David Suchet</i>	39
5.5.4. <i>Shrnutí</i>	40
5.6. PROJEV – FUNGOVÁNÍ TĚLA a HLASU, GESTA ...	41
5.6.1. <i>Albert Finney</i>	43
5.6.2. <i>Peter Ustinov</i>	44

5.6.3. <i>David Suchet</i>	45
5.6.4. <i>Shrnutí</i>	45
5.7. DIALOGY	46
5.7.1. <i>Albert Finney</i>	46
5.7.2. <i>Peter Ustinov</i>	47
5.7.3. <i>David Suchet</i>	47
5.7.4. <i>Shrnutí</i>	48
6. KAPITÁN HASTINGS	48
6.1. HUGH FRASER - VZHLED	49
6.2. HUGH FRASER - PROJEV A DIALOGY	50
6.3. SHRNU TÍ	51
7. ZÁVĚR	53
8. SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	56
9. SEZNAM OBRÁZKŮ	59

Úvod

Hlavním cílem mé bakalářské práce je formou komparativní metodologické perspektivy konfrontovat filmovou a televizní adaptaci literární postavy Agathy Christie Hercula Poirota.¹ Ohniskem mé práce je kauzální činitel Poirot v kontextu kodifikace žánrových pravidel i z pohledu rozdílné konstrukce jednotlivých hereckých osobností. Z hlediska žánru a typologie se zaměřím i na vedlejší postavu kapitána Hastingse a vzájemnou interakci těchto osob. Pozornost je směřována na diferenci filmových a hereckých prostředků jednotlivých tvůrců i s ohledem na literární předlohu.

Literární tvorba Agathy Christie je zařazena do tzv. zlatého věku detektivní literatury, časově odpovídající do období mezi světovými válkami. Centralizovanost světa zlaté éry je světem tradičního třídního systému, izolovaným světem existujícím mimo vnější svět změn a v takovém světě musí i detektiv být náležitě třídně na výši, popř. třídně akceptovatelný jako Poirot.² Převedením literárního textu do filmové a televizní tvorby se příběhy s protagonistou Herculem Poirotem a jeho adaptace řadí mezi detektivní žánr, resp. v televizním schématu mezi detektivní dramata, na základě narativu řešení záhady/hádanky. Subžánr detektivní drama se drží částečně zažitých konvencí, ale musí přijímat i inovativní prvky, aby přišel s něčím novým. Divák na jednu stranu musí determinovat

¹ Od roku 1989 vysílá ITV televizní sérii *Agatha Christie's Poirot*. Během prvních dvou let bylo natočeno celkem třicet padesátiminutových epizod, od roku 1992 byly natáčeny jednotlivé povídky jako celovečerní filmy.

² SÝKORA, Michal a kol: *Britské detektivky: od románu k televizní sérii*. Olomouc: Univerzita Palackého 2012, s. 18.

snadnou rozpoznatelnost žánru, na druhou stranu je třeba, aby shlédl, co „ještě neviděl“.

Ve své práci se soustředím na rozbor žánru a narativních struktur. Podstatná část je věnována dekonstrukci hlavního protagonisty a představitele „Velkého detektiva“ divadelního i filmového herce a režiséra Petera Ustinova³, a to ve filmu *Smrt na Nilu*⁴ a *Zlo pod sluncem*⁵ a Alberta Finneyho⁶ ve filmu *Vražda v Orient-expressu*⁷ ve srovnání s jejich „konkurentem“ Davidem Suchetem ve stejnojmenných verzích televizní série. Každý z představitelů je výrazně odlišný svými hereckými prostředky, byť mají stejnou literární předlohu. Komparaci těchto představitelů s literárním předobrazem od Agathy Christie ve své práci také zmíním. Fundamentem je diferenční přístup jednotlivých filmových a televizních tvůrců ke stejné předloze v závislosti na filmové povaze a prostředcích i jejich subjektivní výklad stylistických vzorců.

V případě této práce vycházím z klasického vzorce vyšetřovatel-zločinec, který je určen již v literárním základu. Je především kladen důraz na konstrukci postavy nikoli na akci. Sám Hercule Poirot říká: „...skutečná práce probíhá tam uvnitř, v malých šedých buňkách mozkových. Nikdy nezapomínejte na malé šedé buňky, mon

³ Ve filmových zpracováních se představil třikrát, poprvé v roce 1978 ve *Smrti na Nilu*, později ve *Zlu pod sluncem* (1982) a *Schůzce se smrtí* (1988).

⁴ *Smrt na Nilu*, 1978, režie: John Guillermin

⁵ *Zlo pod sluncem*, 1982, režie: Guy Hamilton

⁶ V neúspěšnější filmové adaptaci *Vražda v Orient-expressu* hrál Poirota Albert Finney.

⁷ *Vražda v Orient-expressu*, 1974, režie: Sidney Lumet

ami.“⁸ Pro archetyp Velkého detektiva je příznačná postava „Watsona“, tedy společníka, který je jakýmsi protikladem k Velkému detektivovi, co se týká intelektu, a jedná se tedy o významnou vedlejší postavu. Je to kapitán Arthur Hastings⁹, který se ovšem ve jmenovaných filmech nevyskytuje. Nejvýraznějším představitelem je Hugh Fraser, který ho ztvárnil v televizní sérii. Jeho podobnost s literární postavou je nejvýstižnější a vyskytuje se téměř ve všech dílech televizní série. V dialozích s Poirotem se vzájemně doplňují a můžeme i na něm vysledovat symboly, které definují konstrukci postavy.

V textu analyzuji konkrétní tituly, které byly zpracovány pro filmovou i televizní tvorbu, *Smrt na Nilu*, *Zlo pod sluncem* a *Vražda v Orient-expressu*. Hercula Poirota pro film a televizi ztvárnilo celkem šest herců.¹⁰

Teoretická část práce je především o vyhodnocení použité literatury, kterou využívám ke konstrukci postav. Základním a výchozím textem pro moji práci jsou teoretické texty Jeremyho Butlera¹¹ a Richarda Dyera.¹² Pro analýzu žánru na sémantické a syntaktické rovině

⁸ BUNSON, Matthew: *Encyklopedie Agathy Christie*. Praha: Knižní klub 2007, s. 214.

⁹ Další důležité vedlejší postavy jsou vrchní inspektor James Japp, slečna sekretářka Felicity Lemonová a spisovatelka detektivek Ariadne Oliverová, alter ego Agathy Christie. Ani jedna z těchto postav se v uvedených analyzovaných filmech nevyskytuje.

¹⁰ Prvním byl Austin Trevor, druhým Tonny Randall, postavu dále vytvořili Albert Finney, Peter Ustinov a David Suchet.

¹¹ BUTLER, Jeremy. *Television: Critical Methods and Applications, 4th Edition*. Routledge, 2011. 512 p. ISBN 978-0-415-88328-3.

¹² DYER, Richard. *Stars*. London: British Film Institute, 1979. 197 p. ISBN 0-85170-085-3.

používám teoretické práce Ricka Altmana¹³ a Jakuba Kordy.¹⁴ Text od Davida Bordwella a Kristin Thompsonové Umění filmu¹⁵ je hlavním zdrojem pro pochopení vzájemné interakce žánru s narací detektivního filmu, stejně jako Encyklopedie Agathy Christie od Matthewa Bunsona¹⁶, která obsahuje rozbor jednotlivých filmových a televizních děl.

K lepšímu porozumění způsobu vyprávění detektivních příběhů a jejich vývoje od literárního útvaru až po útvar televizní využívám soubor studií Michala Sýkory a kol.¹⁷ Dílčím způsobem se dotýkám retro prostředí, ve kterém Hercule Poirot vystupuje, zdrojem pro deskripci je encyklopedie Století módy od Charlotte Seelingové.¹⁸

V kapitole metodologie se zabývám komparací konstrukcí postavy hlavního protagonisty v jednotlivých adaptacích, dle již výše uvedených teoretických textů, protože to je hlavním tématem mé práce. Zmíním zde také kontext

¹³ ALTMAN, Rick. Sémanticko-syntaktický přístup k filmovému žánru. *Iluminace 1*, 1989, č.1, s.17-29, ISSN 0862-397X.

ALTMAN, Rick. Obaly na vícero použití: Žánrové produkty a proces recyklace. *Iluminace 14*, 2002, č. 4(48), s. 5-37, ISSN 0862-397X.

¹⁴ KORDA, Jakub. *České televizní krimi série a jejich žánrové souvislosti (1989-2009)*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012. s. 231. ISBN 978-80-244-3424-7.

¹⁵ BORDWELL, David, THOMPSONOVÁ, Kristin. *Umění filmu: úvod do studia formy a stylu*. 1.vyd. Praha: AMU, 2011, 639 s. ISBN 978-80-7331-217-6.

¹⁶ BUNSON, Matthew: *Encyklopedie Agathy Christie*. Praha: Knižní klub 2007, 215 s. ISBN 978-802-4219-912.

¹⁷ SÝKORA, Michal a kol: *Britské detektivky: od románu k televizní sérii*. Olomouc: Univerzita Palackého 2012, 189 s. ISBN 978-80-244-3035-5.

¹⁸ SEELINGOVÁ, Charlotte. *Století módy 1900-1999*. Praha: Slovart, s.r.o., 2000, 660 s. ISBN 80-7209-247-2.

subžánru detektivní drama, a jaký vliv má jeho ikonografie na vývoj postavy.

1. Vyhodnocení literatury

V kapitole vyhodnocení literatury vycházím ze dvou základních teoretických děl pro konstrukci postavy a to Jeremyho Butlera *Television Critical Methods and Applications*¹⁹, který pro televizi přizpůsobuje závěry jiného teoretického textu Richarda Dyera *Stars*.²⁰ Metodu zavedl Richard Dyer pro film, ale lze ji použít i pro rozbor postav v televizní adaptaci. Shromáždil systém znaků - divácká informovanost, jméno postavy, vzhled, objektivní korelát, dialogy, gesto, akce postav, struktura a mizanscéna - který charakterizuje postavu. Na jednotlivých představitelích filmových a televizních adaptací se pokusím tento systém doložit, příp., zjistit, v čem se liší od Butlerovy charakteristiky. Více se metodologickým přístupům Jeremyho Butlera a Richarda Dyera budu věnovat v následující kapitole Metodologie. Na konstrukci postavy v detektivním žánru je zaměřena i kapitola třetí Televizní kriminální drama jako žánrová kategorie v knize Jakuba Kordy *České televizní krimi série a jejich žánrové souvislosti (1989-2009)*.²¹ Podkapitola Postava pracuje s konceptem pěti typů hlavních hrdinů fikčních příběhů. Hereckému projevu se také věnuje kapitola v knize Davida Bordwella a Kristin Thompsonové *Umění filmu*.²²

¹⁹ BUTLER, Jeremy. *Television: Critical Methods and Applications, 4th Edition*. Routledge, 2011. 512 p. ISBN 978-0-415-88328-3.

²⁰ DYER, Richard. *Stars*. London: British Film Institute, 1979. 197 p. ISBN 0-85170-085-3.

²¹ KORDA, Jakub. *České televizní krimi série a jejich žánrové souvislosti (1989-2009)*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012. s. 231. ISBN 978-80-244-3424-7.

²² BORDWELL, David, THOMPSONOVÁ, Kristin. *Umění filmu: úvod do studia formy a stylu*. 1.vyd. Praha: AMU, 2011, 639 s. ISBN 978-80-7331-217-6.

Základní popis charakteristiky hlavní postavy zdokumentuji i přímo z *Encyklopedie Agathy Christie* od Mathewa Bunsona²³. Zanalyzuji, jak Agatha Christie vykreslila vnější a vnitřní povahopis knižní předlohy Hercula Poirota a následně zkonfrontuji, jak se jednotlivým představitelům podařilo protagonistu napodobit. Hercule Poirot se stal jedním z nejpozoruhodnějších detektivů v dějinách literatury a zároveň i jedním z nejpopulárnějších, dobře popsanych a snadno rozpoznatelných. Je zkrátka jedinečný svými puntičkářskými návyky, nedostatkem humoru, lesklými koženými botami, a především zásluhou svého neodmyslitelného kníru. Celkově vystupuje ve třiceti čtyřech románech a padesáti třech povídkách.²⁴

Zdrojem pro detailní deskripci hlavní postavy, stejně jako pro dekonstrukci hereckých prostředků jednotlivých představitelů Hercula Poirota jsou oficiální stránky zabývající se touto postavou.²⁵

Soubor kolektivních studií Michala Sýkory a kol. *Britské detektivky: od románu k televizní sérii*²⁶, uspořádaný jedním z autorů textů Michalem Sýkorou, je pro mou bakalářskou práci jedním ze základních bází zejména v kontextu různých úhlů hledisek analýzy postavy Poirota. Kolektivní monografie se podrobně zabývá

²³ BUNSON, Matthew: *Encyklopedie Agathy Christie*. Praha: Knižní klub 2007, 215 s. ISBN 978-802-4219-912.

²⁴ BUNSON, Matthew: *Encyklopedie Agathy Christie*. Praha: Knižní klub 2007, 215 s. ISBN 978-802-4219-912.

²⁵ POIROT. *Hercule Poirot Centrale*[online]. Dostupné z WWW: <<http://www.poirot.us/costume.php>>.

²⁶ SÝKORA, Michal a kol: *Britské detektivky: od románu k televizní sérii*. Olomouc: Univerzita Palackého 2012, 189 s. ISBN 978-80-244-3035-5.

zpracováním detektivního žánru v britské literární tvorbě s cílenou koncentrací na jeho adaptaci do tvorby televizní. Vycházím nejen z části o charakterizaci subžánru detektivní drama, ale podstatné pro mě jsou i texty s přímým zaměřením na Velkého detektiva Hercula Poirota v televizní sérii z produkce London Weekend Television, vysílaném na kanálu ITV pod názvem *Agatha Christie's Poirot*.²⁷ Jeho návyky, metody, výběr partnerů, způsob chování, vzhled a styl oblékání činí z tohoto detektiva postavu zcela osobitou.²⁸

V rámci rozboru hereckého projevu postavy Hercula Poirota se opřu mimo jiné také o text Jana Mukařovského *Pokus o strukturní rozbor hereckého zjevu*²⁹, ve kterém na postavě Chaplina demontuje vnitřní stavbu hereckého zjevu na několik komponentů - složka hlasová, mimika, gesta, postoje a pohyby těla.

Při rozboru žánru a jeho spojitosti s adaptacemi Hercula Poirota vycházím z teoretických textů Ricka Altmana, především z práce *Sémanticko-syntaktický přístup k filmovému žánru*³⁰, kde Altman přistupuje k analýze kombinací sémantického a syntaktického přístupu. Pracuje s hypotézou, že každý film je tvořen symboly, charakteristickými pro daný žánr (prostředí, rekvizity, záběry, zvukové efekty, typickými představiteli), které jsou mezi sebou propojeny jistými souvislostmi (vazby

²⁷ První sezóna série odstartovala 8. ledna 1989.

²⁸ SÝKORA, Michal a kol: *Britské detektivky: od románu k televizní sérii*. Olomouc: Univerzita Palackého 2012, s. 67.

²⁹ MUKAŘOVSKÝ, Jan. *Pokus o strukturní rozbor hereckého zjevu*. *Literární noviny V*, 1931, č. 10. Přetištěno in: *Studie z estetiky*, Praha 1966, s. 184-187.

³⁰ ALTMAN, Rick. *Sémanticko-syntaktický přístup k filmovému žánru*. *Iluminace 1*, 1989, č.1, s. 17-29, ISSN 0862-397X.

mezi postavami, obrazem, zvukem, narativním uspořádáním).

Okrajově se dotknu i dalšího jeho textu, *Obaly na vícero použití:žánrové produkty a proces recyklace*³¹, který pojednává o nestabilitě detektivního žánru a o jeho neustálém vývoji a proměně.

³¹ ALTMAN, Rick. *Obaly na vícero použití:Žánrové produkty a proces recyklace. Illuminace 14, 2002, č. 4(48), s. 5-37, ISSN 0862-397X*

2. Vyhodnocení pramenů

V kapitole vyhodnocení pramenů jsou mým základním pramenem filmy a epizody televizní série, ze kterých jsem vycházela v analytické části při vyhodnocování jednotlivých představitelů Hercula Poirota. Jedná se o filmy *Vražda v Orient-expressu*, *Smrt na Nilu* a *Zlo pod sluncem*³² a stejné tituly i v televizní sérii. Všechny filmy i televizní epizody jsem sledovala v českém znění na dataprojektoru v domácím prostředí.

Vražda v Orient-expressu (*Murder on the Orient Express*) je film Velké Británie z roku 1974 v režijním provedení Sidneyho Lumeta s Albertem Finneym v hlavní roli (v české verzi dabuje hlavního představitele Martin Růžek pod režijním vedením Olgy Walló pro Československou televizi z roku 1980). Film měl premiéru v kině ABC v Londýně a zúčastnilo se jí mnoho významných osobností, včetně samotné královny Alžběty II. Vznik filmu téměř znemožnilo počáteční zamítnutí Agathy Christie prodat jakákoli další práva na své romány. Po dlouhých vyjednáváních se podařilo autorku přesvědčit, k čemuž přispěl svým ujišťováním o dodržení knižní předlohy producent filmu John Brabourne.³³ Nakonec získal film 6 Oscarů.

Epizoda televizní série vznikla v roce 2010 v produkci Velké Británie, pod režijním vedením Philipa Martina, s Davidem Suchetem v hlavní roli, který vysílala Česká televize pod názvem *Hercule Poirot XII* a hlavního

³² V celém textu práce budu používat české názvy filmových i televizních děl.

³³ CSFD. *Vražda v Orient-expressu*[online]. Dostupné na WWW:<<http://csfd.cz/film/6209-vrazda-v-orient-expressu/prehled>>.

představitele daboval Jaromír Meduna, pod režijním vedením Jiřího Kodeše.

Smrt na Nilu (Death on the Nile) je opět film Velké Británie z roku 1978 v režijním provedení Johnyho Guillermina s Peterem Ustinovem v hlavní roli (v české verzi dabuje hlavního představitele Martin Štěpánek pod režijním vedením Elmara Klose pro Českou televizi z roku 1999). Pro tento film byl opět osloven Albert Finney, který v předchozím uvedeném filmu dostal za svůj výkon Oscara, ale s ohledem na předpokládané teploty, které v Egyptě očekával, odmítl. Filmování muselo být zastaveno každý den v poledne, protože teploty v tu dobu dosahovaly až 54°C.³⁴ Film získal jednoho Oscara, za kostýmy.

Epizoda z televizní série je z roku 2004, opět s hlavním představitelem Davidem Suchetem. Česká televize ho vysílala pod stejnojmenným názvem, kde Poirota dabuje Jaromír Meduna.

Zlo pod sluncem (Evil Under the Sun) je opět britský film režiséra Guye Hamiltona z roku 1981 s Peterem Ustinovem v hlavní roli (v české verzi dabuje hlavního představitele Čestmír Řanda pod režijním vedením Zdeňka Sirového pro Československou televizi z roku 1983).

Televizní verze britského filmu je z roku 2001, režie se ujal Brian Famham. Opět David Suchet v hlavní roli a opět s dabingem Jaromíra Meduny.

³⁴ CSFD. *Smrt na Nilu*[online]. Dostupné na WWW:<<http://csfd.cz/film/4008-smrt-na-nilu/prehled>>.

3. Metodologie

V následující kapitole Metodologie si kladu za cíl nastínit primární metodologická východiska využitá k analýze konstrukce postavy hlavního protagonisty Hercula Poirota v několika diferenčních variantách, dle jednotlivých hereckých představitelů.

Vycházím ze základního Butlerova³⁵ textu uvedeného v předchozí kapitole, konkrétně z kapitoly třetí, *Building Narrative: Character, Actor, Star*.³⁶ Butler sám čerpá z původního Dyerova³⁷ textu *Stars*, kde Dyer uplatnil systém symbolů charakteristiky postavy na hvězdný filmový systém. Obsahem této kapitoly je charakteristika jednotlivých znaků aplikovatelných k dekonstrukci postavy v rámci televizního zpracování literární látky v kombinaci s předchozí divákovou znalostí, pojmenováním (viz podkapitola 5.2 *Jméno postavy*) a celkovým vzhledem postavy (viz podkapitola 5.3 *Vzhled postavy*), objektivním korelátém (viz podkapitola 5.4 *Objektivní korelát*), dialogy mezi protagonisty (viz podkapitola 5.7 *Dialogy*) a celkovým stylem a projevy dané postavy (viz podkapitoly 5.5 a 5.6 *Projev - aktivita postavy a Projev - fungování těla a hlasu, gesta*), v tomto případě Herculem Poirotem. Kromě těchto komponentů charakteristiky postavy (vizuálních, verbálních a technických) zhodnotím také individuální herecký přínos filmové postavě, vycházející z hvězdného systému, a tím je především osobitá práce s hlasem a

³⁵ BUTLER, Jeremy. *Television: Critical Methods and Applications, 4th Edition*. Routledge, 2011. 512 p. ISBN 978-0-415-88328-3.

³⁶ BUTLER, Jeremy. *Television: Critical Methods and Applications, 4th Edition*. Routledge, 2011. p. 55-65.

³⁷ DYER, Richard. *Stars*. London: British Film Institute, 1979. 197 p. ISBN 0-85170-085-3.

tělem jednotlivých představitelů. Souvisí to se znakem předchozí divákovy znalosti z doby, kdy v rámci hvězdného systému v kinematografii byli herci obsazováni do typově analogických rolí. Samozřejmě charakter postavy se úzce pojí se žánrem, proto analyzuji hlavního protagonistu Hercula Poirota v kontextu žánru detektivní drama (viz kapitola 4. *Žánr*) s cílem determinovat, zda má vliv na danou ikonografii žánru, či ji nějak postihuje nebo přímo ovlivňuje.

V rámci analýzy postavy si metodologicky stanovím ty základní části, a postupně je rozeberu. Z literárních souvislostí vyložím *jméno postavy i jeho objektivní korelát*³⁸ - *prostředí*, další částí bude *vzhled postavy*, jednak po stránce fyzických předpokladů, ne všichni jednotliví představitelé odpovídají představám autorky o postavě, a jednak po stránce kostýmové, jak se jednotlivá filmová a televizní studia vypořádala s vizuální stránkou hlavní postavy v závislosti na očekávání recipientů a jejich původní *divácké informovanosti* vycházející z literární tvorby. Dekonstrukce postavy pokračuje *projevy* protagonisty a srovnání rozdílů mezi představiteli, opět i ve srovnání s literárním předobrazem. Projevy postavy jsou jednak *aktivita postavy* dle Butlera³⁹, ale také fungování těla a hlasu, gesta, dle Dyera.⁴⁰ V části *dialogy* se zajímám o repliky vedlejších postav sloužících k vyobrazení charakteristických rysů hlavního

³⁸ Termín objektivní korelát označuje opakované spojení postavy s určitým objektem, zvířetem nebo prostředím.

³⁹ BUTLER, Jeremy. *Television: Critical Methods and Applications, 4th Edition*. Routledge, 2011. 512 p. ISBN 978-0-415-88328-3.

⁴⁰ DYER, Richard. *Stars*. London: British Film Institute, 1979. 197 p. ISBN 0-85170-085-3.

představitele (případně o monology, co o sobě řekne protagonista sám). V případě Hercula Poirota jsou to mnohé specifické vlastnosti, na které i sám upozorňuje, ale i vlastnosti, které zdůrazňují v kontextu žánru.

Jako výsledek analýzy jsem si dala za úkol komparativní metodou porovnat konstrukci postavy vybraných jednotlivých představitelů Hercula Poirota ve filmové a televizní tvorbě v kontextu žánru, zda postava vychází ze žánru a ovlivňuje jej.

4. Žánr

V kapitole o žánru se soustředím především na dva aspekty, a to na obecnou charakteristiku žánru s jeho společnými rysy na rovině sémantické a syntaktické (podkapitola 4.1 Žánrová specifikace), a následně přímo na žánrovou kategorii detektivní drama s ohledem na filmy a epizody v televizní sérii Hercule Poirot (podkapitola 4.2 Detektivní drama - žánrová kategorie ve filmech i televizní sérii o Herculu Poirotovi).

4.1 Žánrová specifikace

Žánr vymezuje skupina textů se společnými rysy. Lze konstatovat, že v podstatě neexistuje čistá žánrová forma. Je to živý organismus, který se vyvíjí, absorbuje do sebe nové vlivy a variuje dle nich. Není to statický organismus a „jakmile dosáhne bodu nasycení, musí jej buď opustit, nebo s ním naložit nějakým novým způsobem.“⁴¹ Jde o určitý proces uvnitř i napříč různými skupinami, který nelze jednoduše a striktně definovat.⁴² O větší či menší míru inovativních prvků se pokouší téměř každý film či televizní epizoda. Žánrový divák ovšem vychází ze své předchozí znalosti a jistou ikonografii vyžaduje, aby jeho představa byla saturována. Žánrové ikony se mohou týkat například zápletky, hrdiny, prostředí, vyjadřovacích prostředků, které divák zná na základě nabytých empirií, a k tomu ji rovněž ovládá i realizační tým, který je pod dílem podepsán. Detektivní divák je divák konzervativní a klade na žánrové konvence důraz.

⁴¹ ALTMAN, Rick. Obaly na vícero použití: Žánrové produkty a proces recyklace. *Iluminace* 14, 2002, č. 4(48), s. 19.

⁴² Tamtéž, s. 19.

4.2 Detektivní drama - žánrová kategorie ve filmech i televizní sérii o Herculu Poirotovi

Hercule Poirot se žánrově řadí do kategorie detektivního dramatu na základě ikony zápletky, věnující se pátrání po neznámém pachateli a protagonisty - detektiva. Tento subžánr vychází z literární tradice detektivky a klade důraz na postavy - dominantní je postava velkého detektiva, kterému sekunduje jeho společník. Typickým atributem snad všech Velkých detektivů je absence rodiny, kterou u Holmese či Poirota nahrazují jejich společníci, side-kickové.⁴³ Amatérští detektivové ukotvení v této literární tradici jsou často využívaným paradigmatem pro televizní adaptace, ať už mají formu televizních filmů, mini-série či televizní série.⁴⁴ Sémantická rovina představuje detektiva řešícího případy prostřednictvím svých intelektuálních, nikoli fyzických, schopností společně s postavou jeho kontrastního společníka, se kterou se divák lépe ztotožňuje pro jeho naivitu a těžkopádné myšlení. Detektiv je schopen „číst“ stopy, které jsou v momentě jejich představení pro diváka nesrozumitelné a orientuje se v mnoha vědeckých oblastech i dalších sférách lidského vědění.⁴⁵ Na vůdce zaměřený systém operuje s protagonistou intelektuálně nadřazeným běžným schopnostem publika, ovšem této nadřazenosti je docíleno pouze díky speciálnímu vzdělání a tréninku, osobnostním

⁴³ SÝKORA, Michal a kol. *Britské detektivky: od románu k televizní sérii*. Olomouc: Univerzita Palackého 2012, s. 66. V případě Hercula Poirota se jedná o kapitána Hastingsa, kterému se podrobněji budu věnovat v kapitole 6.

⁴⁴ KORDA, Jakub. *České televizní krimi série a jejich žánrové souvislosti (1989-2009)*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012. s. 57.

⁴⁵ Tamtéž, s. 58.

dispozicím apod. Postavy v tomto systému jsou vystaveny stejným podmínkám jako diváci, ale bývají zde symbolicky vytvořeny situace, které publikum považuje za neřešitelné, a hrdina-vůdce musí vykonat činy, kterými je takový nastolený problém vyřešen.⁴⁶

Hercule Poirot intelektuálně převyšuje své okolí svojí schopností a způsobem myšlení, a jeho výstřednost se střetává s pomocnickovou konvenčností, inteligence s natvrdlostí, bystrost s nevšímavostí, metoda s chaosem.⁴⁷ Do sémantického znaku detektivního dramatu spadá dále zločinec, v případě Hercula Poirota je jeho typ determinován společenským prostředím, v němž se detektiv pohybuje, místo dramatického prostoru je situováno do vyšší společenské třídy. Důležitý je také vztah detektiva k policii, který můžeme označit za konkurující si. Detektiv s policií spolupracuje, ale ta působí v konfrontaci s ním jako méně schopná, chybnější, příliš fixovaná na rutinní postupy a zpravidla podezřívající špatnou osobu.⁴⁸ Zatímco detektiv ovládá kombinatoriku a exceluje svým analytickým a syntetickým uvažováním ve spojení s divergentním a konvergentním myšlením.

U všech mnou analyzovaných filmů a televizních epizod vycházejí zločinci z izolovaného prostředí na lodi, ve vlaku nebo na ostrově právě z vyšší sociální vrstvy, cestující společně (ve vlaku jsou zastoupeny různé

⁴⁶ KORDA, Jakub. *České televizní krimi série a jejich žánrové souvislosti (1989-2009)*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012. s. 49.

⁴⁷ SÝKORA, Michal a kol. *Britské detektivky: od románu k televizní sérii*. Olomouc: Univerzita Palackého 2012, s. 71.

⁴⁸ KORDA, Jakub. *České televizní krimi série a jejich žánrové souvislosti (1989-2009)*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012. s. 57.

sociální vrstvy). Policie u vyšetřování není přítomna a detektiv Poirot je pověřen vyšetřováním, než dopravní prostředek dojede do místa určení.

Syntaktická rovina je rovinou vyšetřování zločinu a jeho vyřešení. Narativní linie příběhů začíná spácháním zločinu neznámým pachatelem a detektiv je v tomto okamžiku přivolán k vyřešení případu a v kombinaci s osobitým způsobem explikace dopadne zločince. V rámci schématu detektivního příběhu téměř bez výhrad figuruje jeden detektiv, jeden pachatel a někdy i více obětí, které přibývají v průběhu vyprávění, přičemž se rekrutují z uzavřené skupiny postav, s nimiž je v úvodu divák seznámen. Nové zločiny se však zpravidla vážou k tomu iniciačnímu.⁴⁹ Ve filmu *Vražda v Orient-expressu* detektiv vyšetřuje jednu vraždu, ve *Smrti na Nilu* dojde postupně k více vraždám, ale vždy ve spojitosti s prvotní a ve *Zlu pod sluncem* řeší Hercule Poirot uškrcení mladé ženy na pláži, také pouze jednu vraždu. Hercule Poirot se sám prezentuje jako neomylný detektiv, kterého žádný zločinec neoklame a vždy případ zdárně vyřeší, takže i v analyzovaných filmech dojde k vyšetření vraždy/vražd dříve, než je k případu policie schopna dorazit. Ke konfrontaci detektiva a podezřelých včetně viníka (v případě *Vraždy v Orient-expressu* viníků) dochází v závěrečném hromadném sezení, kde je vyjevena pravda.⁵⁰

4.3 Shrnutí

Ze žánrového hlediska vycházejí filmy i epizody televizní série o Poirotovi z ikonograficky konvenčních

⁴⁹ Tamtéž, s. 58.

⁵⁰ KORDA, Jakub. *České televizní krimi série a jejich žánrové souvislosti (1989-2009)*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012. s. 58.

schémat, která pramení z literární formy detektivního románu či povídky, jednoho z nejpopulárnějšího žánru zábavné literatury. Mluvím o schématu zločinu, jeho řešení i následné rozuzlení, o dvou protikladně vystupujících postavách - chytrého a bystrého detektiva Hercula Poirota a méně chápavého společníka kapitána Arthura Hastingsse. Přes existující signifikantní vliv knižní tvorby lze nalézt ve filmovém a televizním zpracování samotné postavy detektiva Poirota jisté inovativní prvky,⁵¹ ovšem při sledování žánrového filmu dochází k souhře sémantických signálů a syntaktických očekávání.⁵²

⁵¹ Podrobněji se tomuto budu věnovat v následující části textu.

⁵² KUČERA, Jakub. *Filmový žánr*. [online]. Dostupné z WWW: <<http://cinepur.cz/article.php?article'942>>.

5. Hercule Poirot

5.1 Literární hrdina

Duchovním otcem Hercula Poirota je britská spisovatelka detektivek Agatha Christie. První román, kde hrdina vystupuje, vyšel již v roce 1921 pod názvem *Záhada na zámku Styles*. Agatha Christie do svých románů promítá postřehy a zájmy ze svého života, především svoji zálibu v archeologii (Smrt na Nilu, Vražda v Mezopotámii) a lásku k vlakům. V mnoha detektivkách Agathy Christie vlaky hrály významnou roli a obzvláštní obdiv chovala k Orient-expressu (Vražda v Orient-expressu). O životě fikční postavy Hercula Poirota se toho ví mnohem víc než u jiných detektivů, jednak díky velkému počtu případů, které řešil, jednak proto, že ochotně hovořil o svých raných životních osudech, a rovněž kvůli tomu, že jeho smrt nastala během posledního vyšetřování, které vedl – v románu *Opona: Poslední případ Hercula Poirota* z roku 1975.⁵³ Některé rozpoznávací znaky při dekonstrukci postavy jsou tedy neměnné, nevariují u jednotlivých filmových představitelů, vycházejí z literárního předobrazu a pro informovaného čtenáře – diváka jsou snadno rozpoznatelné. Právě důmyslná psychologická propracovanost postavy je důvodem, proč se diváci opakovaně vrací ke sledování jinak si podobných příběhových schémat. V kriminálním žánru, který má ve svém základu půdorys morality, jsou postavy samozřejmě postavy klíčovými nositeli určitých kulturních významů, hodnot a norem.⁵⁴ Morálním atributem Hercula Poirota je

⁵³ BUNSON, Matthew: *Encyklopedie Agathy Christie*. Praha: Knížní klub 2007. s. 215.

⁵⁴ KORDA, Jakub. *České televizní krimi série a jejich žánrové souvislosti (1989-2009)*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012. s. 48.

nekončící vůle a snaha rozplést mnohdy složitá fakta trestného činu a odevzdat pachatele do rukou spravedlnosti. Jeho výsledky hovoří sami za sebe a jeho pověst je z morálního hlediska neotřesitelná.⁵⁵

5.2 Jméno postavy – literární hrdina

Jeden ze znaků charakteristiky postavy Butlerova⁵⁶ textu je *jméno postavy*, které vychází z literární předlohy. Agatha Christie chtěla pojmenovat svoji postavu hodně významně "...a bude se jmenovat hodně velkolepě – takové nějaké jméno, jaké míval Sherlock Holmes a jeho příbuzní... Hercules: dobré jméno. S jeho příjmením to bylo obtížnější. Nevím, jak jsem připadla na příjmení Poirot... Se jménem Hercules mi to neladilo, ale se jménem Hercule ano – Hercule Poirot. Tak tohle by bylo v pořádku – chválabohu vyřešeno."⁵⁷ Poirot se sice představuje celým jménem, ale v rámci práce na vyšetřování se všichni mezi sebou oslovují pouze příjmením, což je běžná praxe a vyjadřuje odstup mezi jednotlivými účastníky vyšetřování. Přesto jedinečnost jména jen vyzdvihuje jeho specifický charakter. Hercule Poirot je národností Belgičan. Jiná národnost souhlasí s typickým rysem většiny Velkých

⁵⁵ Ve *Vraždě v Orient-expressu* se Poirot setkává s morálním dilematem a nesrovnává se s ním lehce. Ve skutečném příběhu, který se stal inspirací pro román a následně film, je únosce odsouzen na elektrické křeslo, ve filmu dojde odplaty ve vlaku všemi cestujícími.

⁵⁶ BUTLER, Jeremy. *Television: Critical Methods and Applications, 4th Edition*. Routledge, 2011. 512 p. ISBN 978-0-415-88328-3.

⁵⁷ BUNSON, Matthew: *Encyklopedie Agathy Christie*. Praha: Knižní klub 2007. s. 222. Hercule Poirot měl bratra také se jménem po bájném antickém hrdinovi, jmenoval se Achille, je zmiňovaný pouze v literární tvorbě, konkrétně v knize Velká čtyřka a ve sbírce povídek Herkulovské úkoly pro Hercula Poirota.

detektivů, jejich exotičností. Poirot je cizinec, vypadá jako cizinec a stejně tak se i chová.⁵⁸

5.3 Vzhled postavy - literární hrdina

Jak postava vypadá, naznačuje její charakter. Vzhled můžeme rozdělit na kategorii zabývající se fyziognomií hrdiny a oblečení (kostým).⁵⁹ Na úrovni vzhledu můžeme zhodnotit *obličej* a jeho jednotlivé detaily, dále *typ postavy jako celku* (subtilní, robustní, obézní,...) a nakonec i *kostým*, který nám taky hodně prozrazuje o charakteru, sociálním statusu atd.⁶⁰ Hercule Poirot tak, jak vychází z literární předlohy, je vzrůstem malý obtloustlý starší muž s vejčitou hlavou, kterou měl zpravidla nakloněnou trochu na stranu. V jeho obličejí se nachází pečlivě upravený, navoskovaný, černý knír, na kterém si velmi zakládá.⁶¹ Jeho společník kapitán Arthur Hastings ho popsal v literární předloze *Záhada na zámku Styles*, kde se s ním poprvé setkal „...Poirot byl výjimečně vyhlížející malý muž, měřil stěží sto šedesát centimetrů, ale pohyboval se s velkou důstojností.“⁶² Svým vzezřením vyvolává dojem váženého člověka, od kterého nikdo neočekává osobní účast v nějakých mezních situacích. Je proto oblečený do vždy perfektně padnoucího obleku s vestou z kvalitního materiálu, a ten mu tuto činnost přímo znemožňuje. Kvalitní oblek mu ovšem usnadňuje pohyb ve vyšší společnosti (podrobněji

⁵⁸ SÝKORA, Michal a kol. *Britské detektivky: od románu k televizní sérii*. Olomouc: Univerzita Palackého 2012, s. 66.

⁵⁹ DYER, Richard. *Stars*. London: British Film Institute, 1979. p. 109.

⁶⁰ KORDA, Jakub. *Úvod do studia televize 1*. Olomouc: Univerzita Palackého 2014, s. 47.

⁶¹ Obširněji se o něm zmíním ve znaku *objektivní korelát*.

⁶² BUNSON, Matthew: *Encyklopedie Agathy Christie*. Praha: Knižní klub 2007. s. 217.

se o prostředí, ve kterém se filmy a epizody odehrávají, a ve kterém se Poirot nejčastěji pohybuje, budu věnovat v kapitole 5.4. *Objektivní korelát, prostředí*) a budí nejen díky němu vážnost a důstojnost. Zcela zásadně nosil lesklé kožené boty a v klopě měl vždy připnutou brož. Součástí jeho obleku byly velké hodinky zvláštního tvaru, rodinné dědictví, které nosil stále při sobě. Brož s květinami odkazuje původně na středověk v Evropě, kdy se podobné nosily především kvůli zápachu, byly to svazky květin, zpravidla bylinek, obložené mechem, aby dlouho vydržely čerstvé.⁶³ Hercule Poirot ovšem svoji první brož dostal za vyřešený případ⁶⁴ od mladé ženy, do které byl platonicky zamilován a od té doby ji v různých obměnách stále nosí připnutou na klopě. Tuto součást kostýmu můžeme vysledovat především v televizní sérii, kde vystupuje postava v každém díle v analogickém obleku (zafunguje divácká informovanost z předchozí epizody). Na hlavě pokaždé nosil klobouk. Důležitou součástí Poirotova vzhledu je jeho knír, který ho charakterizuje a podle kterého jej divák vždy správně zařadí. Knír byl velmi navoskovaný, vojenského zástřihu, neustále si jej upravoval, zastřihával a voskoval.

Poirot nebyl příliš fyzicky zdatný a pohyb považoval za plýtvání energií, kterou chtěl věnovat pouze „malým šedým buňkám“.⁶⁵ Na svém vzhledu si patřičně zakládal, i když si byl vědom úšklebků na adresu své osoby.

⁶³ POIROT. *Hercule Poirot Centrale*[online]. Dostupné z WWW: <<http://www.poirot.us/costume.php/>>.

⁶⁴ Epizoda Bonboniéra ze seriálu Hercule Poirot, natočená společností London Weekend Television v roce 1993, režie: Ken Grieve.

⁶⁵ Tento výrok je postavě Hercula Poirota vlastní, sám se jím označuje, detailně jej zanalyzuji ve znaku dialogy, kde se podrobně rozepíšu, jak se sama postava o sobě vyjadřuje.

5.3.1 Albert Finney Vražda v Orient-expressu

Velice výpravně pojatá filmová produkce⁶⁶, i postava detektiva Hercula Poirota. Představitel Albert Finney byl za svůj výkon nominován na Oscara za nejlepšího herce a zajistil si místo mezi velkými Poiroty divadla a filmu.⁶⁷ Maskování i líčení nepůsobilo příliš realisticky, oči, které byly světlé oproti literárnímu hrdinovi, měl rámované hustým, černým, výrazným obočím, přivíral je, když přesvědčoval ostatní o své pravdě. Úzká ústa se ztrácela pod výrazným knírem. Výrazný knír Alberta Finneyho se stává významným atributem obličeje. Agathu Christie zpracování adaptace její knihy potěšilo, ovšem vyslovila nesouhlas právě s knírem Alberta Finneyho.⁶⁸ Při pohledu na obličej jako celek působí příliš mohutně, nesouměrně se zbytkem obličeje, přesto byl jeho představitel považován až do Suchetova nástupu za nejvěrohodnějšího Poirota.⁶⁹

Finney jako Poirot nosil černý proužkovaný oblek s vestou a pro Poirota obvyklý klobouk, buřinku, který koresponduje nejen s významem jeho postavení, ale vychází i z konvencí daného prostředí. Při večerních příležitostech nosil ve vlaku smoking, během dne tvídový oblek. Jeho postava měla příliš úzká ramena oproti zbytku těla, byl shrbený, a kromě hlavy nakřivo chodil nakřivo celým svým tělem. Kouřil cigaretu v cigaretové špičce, přičemž rukou výrazně gestikuloval.

⁶⁶ Film režíroval Sidney Lumet, scénáristicky jej připravil pro společnost EMI, která ho uvedla do kin, Paul Dehn. Film získal šest nominací na Oscara.

⁶⁷ BUNSON, Matthew: *Encyklopedie Agathy Christie*. Praha: Knižní klub 2007. s. 318.

⁶⁸ BUNSON, Matthew: *Encyklopedie Agathy Christie*. Praha: Knižní klub 2007. s. 250.

⁶⁹ SÝKORA, Michal a kol. *Britské detektivky: od románu k televizní sérii*. Olomouc: Univerzita Palackého 2012, s. 68.

Obrázek 1: Hercule Poirot Albert Finney

Zdroj: *Vražda v Orient-expressu* (Vražda v Orient-expressu, EMI-Paramount, 1974)

5.3.2 Peter Ustinov Smrt na Nilu, Zlo pod sluncem

Stejná filmová produkce⁷⁰ využila velkého úspěchu předchozího filmu natočeného podle Agathy Christie a realizovala dva filmy s Herculem Poirotem, s Peterem Ustinovem v hlavní roli. Oproti Albertu Finneymu nebyl Peter Ustinov příliš podobný literárnímu předobrazu. Jeho představitel Hercula Poirota měl příliš mohutnou postavu, ale především byl světlý typ, měl světlé, prošedivělé, lehce vlnité, vlasy i šedý knír, což zabraňuje přijmout Ustinova jako věrohodného protagonistu příběhů. Základní rys obličeje, který je neměnný, a to černý knír, je kontrastní, světlý, a bez tohoto atributu nedokáže postavu recipientům přesvědčivě předložit. Navíc knír nemá navoskovaný, při jeho úpravě jej pouze krotí, což opět vyvolává dojem jisté neupravenosti, která není u postavy Poirota s až

⁷⁰ Filmy režírovali John Guillermin a Guy Hamilton opět pro společnost EMI-Paramount.

pedantskými sklony, co se týká vzhledu, žádoucí. Přesto vystupuje přesvědčivě a o své chloubě je přesvědčený dle reakce „...moje kníry jsou elegantní, protože jsou belgické!“ Touto větou zároveň upozorňuje na fakt, že je cizinec a je na to náležitě hrdý.

Ustinov působí dojmem lidového vypravěče, hodně vzdáleně Poirotově distingovanosti, která vyplývá také z literárního předobrazu. Poirot v jeho podání vystupuje při závěrečném monologu s rukama v kapsách, při přemýšlení palce u rukou schovává do kapsičky u vesty a při výslechu v kajutě se neostýchá vzít si oběd podezřelého, který nechal netknutý na stole. Ustinov porušuje přísnou konvenci Poirota neplýtvat energií, když v hotelu po večeři, před vyplutím na Nil lodí Karnak, prohlásí „ ... neškodí trocha pohybu po večeři“⁷¹, a jde tancovat. Zrovna tak poruší další konvenci ohledně přísného pořádku při stolování, když si druhý den ráno dá ke snídani croissant, který namáčí do kávy.

Již literární hrdina v povídce Zlo pod sluncem trvá na tom, že ač je podnebí příliš horké, bude se oblékat do běloškvocího obleku: doplněného panamským kloboukem, **Obrazek 1: Hercule Poirot. Albert Finney** a největší starost mu dělá, že jeho knír v horku zplihne a barvivo na vlasy mu ušpiní límeček.⁷² I z této věty je zřejmé, že Poirot má, dle předlohy, černé vlasy a černý knír. Poirot v podání Ustinova na lodi kromě panamského klobouku obléká i čepici „bekovku“ a během dne klobouk taky příliš nenosí, jen při cestách na pevninu.

Peter Ustinov jako Poirot nekouřil a nosil skřípec, schovaný v kapsičce u vesty.

⁷¹ *Smrt na Nilu*, 1978, režie: John Guillermin

⁷² BUNSON, Matthew: *Encyklopedie Agathy Christie*. Praha: Knižní klub 2007. s. 218.

Obrázek 2,3: Hercule Poirot Peter Ustinov

Zdroj: *Smrt na Nilu* (Smrt na Nilu, EMI-Paramount, 1978)

5.3.3 David Suchet televizní série

Je nejvěrnějším napodobitelem své literární předlohy. Suchet sám uvádí, jak pečlivě se na roli připravoval: přečetl každý příběh o Poirotových pátráních, nacvičil si specifický přízvuk a jeho chůzi, nosil speciálně upravený kostým, aby v každém detailu naplňoval obraz Poirota popsaného v próze.⁷³ Oblek, padnoucí mu na míru, musel být speciálně vytvořen na silnějšího člověka, protože herec je štíhlejší. Jak sám řekl, při natáčení v teplém podnebí je to obzvláště nepříjemné, protože oblek je z vlny a navíc musel být „vycpaný“, aby vytvářel dojem silnějšího.⁷⁴ Kožené boty dodržují všichni předchozí herečtí představitelé, stejně jako Suchet. Pomáhá to vytvořit dokonalý obraz detektiva dle jeho literárního hrdiny, protože díky nim může Suchet napodobit specifickou „poirotovskou chůzi“. Konvenci svého předobrazu splňuje po vizuální stránce nejen kostýmem, ale i celkovým vzhledem. Má tmavé oči, silně

⁷³ SÝKORA, Michal a kol. *Britské detektivky: od románu k televizní sérii*. Olomouc: Univerzita Palackého 2012, s. 69.

⁷⁴ POIROT. *Hercule Poirot Centrale*[online]. Dostupné z WWW: <<http://www.poirot.us/costume.php/>>.

napomádované tmavé vlasy i knír. David Suchet s maskérou vyzkoušel 40 párů knírů, než našel ten pravý, který v obličejí zachovává souměrnost a symetrii.⁷⁵ Podle názoru tohoto hereckého představitele se snažil, aby v každém detailu naplňoval obraz Poirota popsaného v próze.⁷⁶

Pohybuje se pomalu, rozvážně a kouří krátké cigarety, které nosí v malém, placatém pouzdře.⁷⁷ Při kouření používá i svůj vlastní, malý, popelníček. V kapsičce u vesty nosí skřípec a rodinnou památku - velké hodinky. V klopě saka má brož v podobě květiny (zmiňovala jsem se o ní v podkapitole 5.1. Literární hrdina) a nezbytným jeho doplňkem ke kostýmu je vycházková hůl.

Obrázek 4: Hercule Poirot David Suchet

Zdroj: *Zlo pod sluncem* (Zlo pod sluncem, London Weekend Television, 2002)

5.3.4. Shrnutí

Nejvěrohodnějším představitelem Hercula Poirota, co se týká fyzického vzhledu a kostýmu, ve srovnání s literární předlohou, se jeví David Suchet. Jeho pojetí

⁷⁵ POIROT. *Hercule Poirot Centrale*[online]. Dostupné z WWW: <<http://www.poirot.us/costume.php/>>.

⁷⁶ SÝKORA, Michal a kol. *Britské detektivky: od románu k televizní sérii*. Olomouc: Univerzita Palackého 2012, s. 69.

⁷⁷ Nová byla cigaretová pouzdra: extrémně ploché a opatřené geometrickými ornamenty. SEELINGOVÁ, Charlotte. *Století módy 1900-1999*. Praha: Slovart, s.r.o., 2000. s. 93.

detektiva má i velkou zásluhu na oblíbenosti televizní série, kde vytvořil postavu autentického, ale přístupného Poirota, který je jako detektiv pohybující se v kulisách skutečného světa (i když jde o Anglii třicátých let dvacátého století) hodnověrný a zároveň zůstává i přes své početné nedostatky a výstřednosti sympatický.⁷⁸ Peter Ustinov i přes své herecké kvality nemůže uhrát hendikep v podobě svého světlého vzhledu, díky kterému je jeho výkon málo přesvědčivý, a Albert Finney je přesvědčivý svými hereckými kvalitami, ovšem již méně svým kostýmem a především knírem, ke kterému měla výhrady již Agatha Christie na filmové premiéře v roce 1974.

5.4 Objektivní korelát - prostředí

Tímto termínem označujeme opakované spojení postavy s konkrétním *objektem*, *zvířetem* či *prostředím*, které jsou vyhrazeny právě jí, přičemž u objektivního korelátu se očekává, že je dopředu obdařen určitými kulturními významy. Opakovanou expozicí postavy s tímto objektivním korelátem a vybudováním bezprostředního vztahu mezi nimi může postava takové apriorní kulturní významy přejímat, což ovlivňuje diváckou interpretaci.⁷⁹

Já se v analýze budu zabývat pouze prostředím, které se pojí s Herculem Poirotem, neboť ani objekt ani zvíře se ve spojitosti s Poirotem nevyskytuje. Prostředí coby stylový element je jedním z prvků, který buduje či narušuje status realističnosti příběhu, což má zvláštní význam právě v souvislosti s kriminálním dramatem.

⁷⁸ BUNSON, Matthew: *Encyklopedie Agathy Christie*. Praha: Knižní klub 2007. s. 322.

⁷⁹ KORDA, Jakub. *Úvod do studia televize 1*. Olomouc: Univerzita Palackého 2014, s. 47.

V kontextu žánru dochází nejen ke stvrzování určitých idejí, hodnot a povahy sociálního řádu, ale i legitimizaci sociálních institucí.⁸⁰ Poirot se pohybuje v takzvané vyšší společnosti, znají ho bohatí a mocní, pobývá v nejlepších hotelech a restauracích (svědčí o tom i jeho cestování Orient-expressem) a ve společnosti členů královských rodin a velice zámožných lidí.⁸¹ Poirot se pohybuje zpravidla ve čtyřech různých prostorech.⁸² Především v epizodách celé televizní série lze zaznamenat všechny stěžejní prostory, kde se Poirot nachází. Pro tuto analýzu je primárním prostorem dopravní prostředek (vlak ve *Vraždě v Orient-expressu*, loď ve *Smrti na Nilu*) a cíl Poirotových cest. Agatha Christie velkou část svého života procestovala⁸³ a motiv cestování je tedy u ní přirozená součást příběhů. Prostředí legendárního vlaku ve *Vraždě v Orient-expressu*, který spojoval civilizovanou Evropu a divoké dálnavy Asie, ji nebylo neznámé. Jako velká cestovatelka s ním několikrát jela při svých cestách za archeologickými vykopávkami na východ.⁸⁴ Pro film *Smrt na Nilu* se stává kulisou Egypt dvacátých let dvacátého

⁸⁰ KORDA, Jakub. *České televizní krimi série a jejich žánrové souvislosti (1989-2009)*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012. s. 50.

⁸¹ BUNSON, Matthew: *Encyklopedie Agathy Christie*. Praha: Knižní klub 2007. s. 219. Pro nejuvážně postavené řešil mnoho případů a stal se vzorem diskrétnosti v přístupu k případu. Např. Únos ministerského předsedy, Záhada Modrého vlaku aj.

⁸² SÝKORA, Michal a kol. *Britské detektivky: od románu k televizní sérii*. Olomouc: Univerzita Palackého 2012, s. 69.

⁸³ Se svým druhým manželem strávila mnoho času na archeologických vykopávkách a tyto poznatky ve svých knihách hojně využívá.

⁸⁴ BERGEROVÁ, Natálie. 2012. *Stroj času: Vražda v Orient-expressu*[online]. Dostupné z WWW: <<http://filmserver.cz/clanek/3849/vrazda-v-orient-expressu>>.

století, kdy všichni protagonisté příběhu (zároveň i potenciální pachatelé) plují na lodi Karnak po Nilu. Pro film *Zlo pod sluncem* je kulisou ostrov ve Středozezemním moři. Prostředí je vzhledem k literatuře změněno, místo popsaného devonského pobřeží, v zátoce Leathercombe na Pašeráckém ostrově.⁸⁵ Oba filmy jsou determinovány již zmíněnými prostory dopravních prostředků i cílem cest. Prostor dopravního prostředku vytváří izolované prostředí⁸⁶, které zároveň předurčuje i postavu pachatele, nacházejícího se primárně uvnitř izolovaného prostředí.

Všechny zmíněné prostory lze nalézt i u analogických epizod televizní série o Poirotovi, které jsou o něco méně výpravné, přesto dokreslující atmosféru doby i místa děje. Filmový rozpočet je vždy větší, ovšem tento hendikep vyrovnává věrnější zpracování v podobě Suchetova představitele detektiva Poirota. Opět se odehrávají v dopravních prostředcích a zobrazují cíle cest Velkého detektiva. Epizoda televizní série *Zlo pod sluncem* se vrátila místopisně do původní románové předlohy, tedy na devonské pobřeží, dokonce přímo na ostrov Burgh, který Agathu Christie při psaní inspiroval.

Jednotlivé epizody *televizní série*, které ale nejsou součástí moji analýzy, poskytují vhléd i do dalšího obvyklého Poirotova prostoru, a tím je jeho domov

⁸⁵ BUNSON, Matthew: *Encyklopedie Agathy Christie*. Praha: Knižní klub 2007. s. 252.

⁸⁶ Díky dopravním prostředkům lze totiž vybudovat zcela odlišné prostředí, typické svou izolovaností. SÝKORA, Michal a kol. *Britské detektivky: od románu k televizní sérii*. Olomouc: Univerzita Palackého 2012, s. 70.

v Londýně.⁸⁷ Série je zasazena do dvacátých a třicátých let dvacátého století, a tím je determinováno i zařízení bytu ve stylu funkcionalismu, odpovídajícím posledním trendům tehdejší architektury. Vybavení bytu zcela odpovídá Poirotovým požadavkům. Byt je strohý, zařízený moderními dekoracemi, symetrického uspořádání a dokonalých proporcí.⁸⁸ Dekorace v bytě vycházejí z Poirotova zaujetí moderním uměním, jež mu vtiskla již jeho autorka Agatha Christie, a záliba v uspořádanosti, související i s jeho zájmem o uhlazenost při servírování v gastronomii.⁸⁹

V neposlední řadě je potřeba zmínit i prostředí honosných sídel či zámků, ležících na anglickém venkově, kde je Poirot častým hostem, a kde se v době jeho přítomnosti odehrávají zločiny. Je to prostředí, které lze vysledovat v celé televizní sérii, protože jednotlivé epizody se odehrávají zpravidla na jiných místech. V této analýze se však nevyskytují, proto se jimi nebudu zabývat.

⁸⁷ Vlastní byt ve Whitehaven Mansion 56b, který mu slouží i jako přijímací kancelář. BUNSON, Matthew: *Encyklopedie Agathy Christie*. Praha: Knižní klub 2007. s. 216.

⁸⁸ SÝKORA, Michal a kol. *Britské detektivky: od románu k televizní sérii*. Olomouc: Univerzita Palackého 2012, s. 70.

⁸⁹ Např. Poirotova snídaně sestávající se ze dvou uvařených vajíček a devíti čtverečků sušenek, uprostřed kterých je přesná dávka jahodového džemu.

5.5 Projev - aktivita postavy - literární hrdina

To, co postava sama činí, její jednání a aktivity, je pro nás vodítkem pro její charakterovou definici.⁹⁰ Podle Dyerovy⁹¹ teorie lze do této kategorie zařadit i fungování těla a hlasu, gesta a další neverbální projevy postavy (viz podkapitola 5.6 Projev - fungování těla a hlasu, gesta).

Pořádek byl pro Poirota vším. Ve svém uspořádání osobního i profesního života věnoval veškerou pozornost pořádku a metodičnosti. Měl proto své denní povinnosti a aktivní život dobře zorganizované a pečlivě naplánované.⁹² Vlastní Poirotův přístup k vyšetřování je založen na znalosti lidské psychiky a používání „malých šedých buněk mozkových“.⁹³ Poirot miluje být mezi lidmi, vyžívá se v komunikaci s nimi, nechává je mluvit i o zdánlivých malichernostech, které jeho kolegové považují za irelevantní. Pozoruje, studuje jejich chování a bezpečně rozpozná předstírané emoce. Zásadní pro vývoj několika Poirotových případů je jeho intuice.⁹⁴ Jak Poirot sám o sobě rád říká, nejdříve je potřeba shromáždit všechna fakta a následně již nechat pracovat „malé šedé buňky“. Veškerou svoji energii věnuje proto mozkové aktivitě a nemusí, jako ostatní detektivové, se snažit najít zločince v terénu. Pro

⁹⁰ KORDA, Jakub. *Úvod do studia televize 1*. Olomouc: Univerzita Palackého 2014, s. 47.

⁹¹ DYER, Richard. *Stars*. London: British Film Institute, 1979. 197 p. ISBN 0-85170-085-3.

⁹² BUNSON, Matthew: *Encyklopedie Agathy Christie*. Praha: Knižní klub 2007. s. 218.

⁹³ Vlastní Poirotova citace o své osobě.

⁹⁴ SÝKORA, Michal a kol. *Britské detektivky: od románu k televizní sérii*. Olomouc: Univerzita Palackého 2012, s. 67.

analýzu lze jako příklad uvést řešení Ratchettovy⁹⁵ vraždy ve filmu *Vražda v Orient-expressu*, kdy uzavřený prostor vlaku poskytuje dostatek důkazů, ukazujících však na všechny cestující. Všechny důkazy jsou mu známy, vychází z nich, ale až na základě podrobných výslechnů cestujících odhalí pravdu.

K Poirotovým aktivitám, které determinují jeho charakteristiku, lze přiřadit i výběr partnerů, participujících na jeho vyšetřování. Vzhledem ke skutečnosti, že býval sám policistou, spolupracuje s policií na případech, především se superintendantem Jamesem Jappem. Vztah s ním mu zajišťoval bezprostřední přístup na místa činu, u kterých nebyl dříve než on, ovšem tuto kooperaci mezi nimi lze kompletně vysledovat pouze v televizní sérii, kde je možné vypořádat i charakteristickou interakci se svojí zaměstnankyní, sekretářkou slečnou Lemonovou a společníkem kapitánem Hastingsem. Pro účely analýzy je relevantní zmínit ještě jistou náklonnost k plukovníku Johnnymu Raceovi⁹⁶, který je jeho přítelem a vystupuje v analyzovaném filmu *Smrt na Nilu*, kde se podílí na vyšetřování vraždy spolu s Poirotem. Charakteristickým znakem ze souboru znaků z oblasti aktivit nejen literárního hrdiny Hercula Poirota je příznačné komolení angličtiny, přestože ji perfektně ovládá. Poirot jako Belgičan má stále svůj osobitý přízvuk, ale nezřídka se mu stává, že řekne

⁹⁵ Milionář Ratchett stojí za únosem a vraždou malé holčičky známého letce, a následně je nalezen ve svém kupé rituálně zavražděn. Inspirací k filmu se stal příběh manželů Lindberghových z roku 1932, kdy byl z jejich domu unesen malý syn, a přestože zaplatili výkupné, dítě se našlo mrtvé nedaleko jejich bydliště.

⁹⁶ Race (ve filmu jej hraje David Niven) je agentem pracujícím pro britskou tajnou službu a je často vyslán na problematiku mise. Kromě *Smrti na Nilu* spolupracoval s Poirotem ještě v dalších třech příbězích Agathy Christie.

něco, co nedává smysl či pozmění stavbu věty tak, až je to k smíchu. Do běžné mluvy míchá francouzské fráze, z nichž některé používá záměrně a permanentně.⁹⁷

5.5.1 *Albert Finney*

V souladu s charakteristikou literárního hrdiny má velký smysl pro pořádek, např. pro rozmístění věcí na stole. Jeho vyšetřovací metody samozřejmě vycházejí především z psychologie, ve vlaku do Calais podrobně vyslechne všechny cestující a s patřičnou důkladností porovná jejich výpovědi s prvotními důkazy. Jeho angličtina nezní zkomoleně, ale příliš nepoužívá při vyjadřování typická francouzská slovíčka, kterými literární hrdina nešetří.

5.5.2 *Peter Ustinov*

Představitel Poirota Peter Ustinov používá francouzské výrazy, jako *mon ami* apod. Jeho metody ve vyšetřování byly více chaotické, charakteristický smysl pro pořádek chybí, neurovnává věci na svém stole, nevěnuje tolik pozornosti gastronomii, jeho způsob stolování není vytříbený ani noblesní jako jeho literární předobrazu.

5.5.3 *David Suchet*

David Suchet byl nejvěrohodnějším představitelem detektiva nejen vzhledem, ale i projevem a aktivitami, které utvářely jeho charakteristiku s ohledem na literárního hrdinu. Na svém Poirotovském akcentu pracoval s učitelem a zoufal si, „... protože když mluvil správným francouzským akcentem, ačkoli měl být Belgičan, tak všichni věřili, že je Francouz, když použil hrdelní tón, znělo to holandsky, takže výsledkem je mix francouzštiny s belgickým přízvukem a venkovské

⁹⁷ *Mon ami, voila', vite, vite a další.*

francouzštiny. Je to velice specifický jazyk se snadno rozpoznatelným přízvukem, pokud by byl přízvuk brilantní, nikdo nebude rozumět tomu, co říkám".⁹⁸ V řeči velmi hojně používá francouzská slovíčka a fráze, kterými se jeho literární předobraz vyznačuje. Svými puntičkářskými až pedantskými sklony v úklidu i obřadnosti⁹⁹ Hercule Poirot předemano Suchetovu vrchovatě.

Zdroj: *Zlo pod sluncem* (Zlo pod sluncem, London Weekend Television, 2002)

5.5.4 Shrnutí

Aktivitou postavy jednotliví představitelé přispívají k naplnění divácké informovanosti recipientů různými způsoby. Nejvěrnější kopií literárního hrdiny se ukazuje David Suchet, který i v tomto znaku Butlerovy¹⁰⁰ výchozí

⁹⁸ POIROT. *Hercule Poirot Centrale*[online]. Dostupné z WWW: <<http://www.poirot.us/costume.php/>>.

⁹⁹ Při každém usednutí ke stolu si nejdříve předem nachystá vše úhledně kolem sebe, následně pod krkem přidrží látkový ubrousek a až teprve poté začne způsobně jíst.

¹⁰⁰ BUTLER, Jeremy. *Television: Critical Methods and Applications, 4th Edition*. Routledge, 2011. 512 p. ISBN 978-0-415-88328-3.

studie dokazuje, že jeho televizní hrdina má všechny předpoklady konvenční schéma postavy zpřístupnit nejméně tak, jak si jej vymyslela sama autorka. Především naprostý nedostatek pokory a skromnosti, čímž je Poirot nechvalně známý, a to až do té míry, že o tom sám utrousí poznámku, a dokonce na to téma zažertuje s přáteli¹⁰¹, ztvárňuje Suchet ve své roli dokonale.

5.6 Projev - fungování těla a hlasu, gesta - literární hrdina

Práce s tělem a hlasem i gesta se řadí mezi dynamické komponenty dekonstrukce postavy.¹⁰² V analýze se soustředím na práci s tělem a gestickým projevem, protože hlas je ovlivněný dabingem.¹⁰³ Hercule Poirot se vyznačuje úspornými pohyby a veškerou energii věnuje, dle svých slov, svým „malým šedým buňkám“. Nemarnil čas tělesným cvičením - i ve svých detektivních metodách se zdržoval jakékoli fyzické námahy -, nebyl příliš v kondici.¹⁰⁴ Pohyby těla je vyjadřován a nesen hercův vztah k mizancéně, ale např. i chůze může být současně gestem.¹⁰⁵ Zde je nutné se zmínit o tzv. poirotovské chůzi, která souvisí přímo s jeho postavou. Vyplývá již z kostýmu, jehož součástí jsou lesklé kožené boty, a které nejsou příliš pohodlné, proto při chůzi musí

¹⁰¹ BUNSON, Matthew: *Encyklopedie Agathy Christie*. Praha: Knižní klub 2007. s. 218.

¹⁰² KORDA, Jakub. *Úvod do studia televize 1*. Olomouc: Univerzita Palackého 2014, s. 48.

¹⁰³ Filmy i epizody televizní série jsem sledovala v českém znění, jen kvůli akcentu původních představitelů jsem viděla část v původním znění.

¹⁰⁴ BUNSON, Matthew: *Encyklopedie Agathy Christie*. Praha: Knižní klub 2007. s. 218.

¹⁰⁵ MUKAŘOVSKÝ, Jan. Pokus o strukturní rozbor hereckého zjevu. *Literární noviny V*, 1931, č. 10. Přetištěno in: *Studie z estetiky*, Praha 1966, s. 184-187.

Poirot dělat malé kroky a při delších pochodech mu způsobují boty bolest nohou.

Gesta patří do skupiny znaků, charakteristických již při zběžném zkoumání postavy, ale nevyplývají příliš přímo z literárních předobrazů. Jistou vizi si může člověk vytvořit na základě sdělení v literatuře, že se Hercule Poirot pohybuje rozvážně, obezřetně, proto jsou mu vlastní úsporná relevantní gesta. Pouze v případě, že klade Poirot důraz na svůj názor, dle kterého má pravdu a ví, kdo je pachatel, stávají se jeho gesta individuálně expresivními. Obyčejně mívají gesta, i když jsou herecky odstíněna a zdůrazněna, za úkol službu pohybu a někdy se i stávají hybateli děje. V zásadě se jeví jako řada pasivní, jejíž peripetie tkví svou motivací v řadách jiných. Gesta mohou být bezprostřední a individuální, nebo jsou znakem obecně srozumitelným a konvenčním (gesta obřadní, společenská).¹⁰⁶ Hercule Poirot se ve společnosti pohybuje, jeho společenská gesta jako sundání klobouku, když vejde do místnosti, nadzvednutí klobouku při pozdravu, když potká dámu na ulici, případně políbení ruky, když chce dámu pozdravit v místnosti, jsou samozřejmé. Naproti tomu gesta, která vypovídají o důrazu na jakoukoli činnost nebo mimika v obličeji, jsou již součástí herecké role a každý z mnou analyzovaných hereckých představitelů si s nimi poradil jinak.

Postava Poirota je ve fikčním narativu dominujícím faktorem. Ostatní vedlejší postavy v rámci fabule se tu

¹⁰⁶ MUKAŘOVSKÝ, Jan. Pokus o strukturní rozbor hereckého zjevu. *Literární noviny* V, 1931, č. 10. Přetištěno in: *Studie z estetiky*, Praha 1966, s. 184-187.

zdají být proto, aby tvořily pozadí, doprovod této dominující osobě.¹⁰⁷

5.6.1 *Albert Finney*

V roli Hercula Poirota chodí shrbený celým svým tělem, nejen hlavy, kterou má Poirot nakloněnou na stranu. Chodí rázně a důrazně dopadá na nohy, což ze začátku vypadá, jakoby kulhal. Explicitní chování hlavního představitele dokládá i to, že si v jisté chvíli i zpívá, což se neslučuje s literárním předobrazem. Expresivně jedná, i když má pocit, že ne všichni ho pozorně poslouchají, křičí a bouchá do stolu. Když se směje, je to smích výrazný, hrdelní. Originální znění hlasu je ve srovnání s představami, vycházejícími z literatury, hrubší, chraplavý, spíše hodící se k lidovému hrdinovi. Český dabér Martin Růžek vtiskl postavě Poirota hlas jemnější, uhlazenější. Kromě drsného hlasu nepatří k Poirotovi ani relaxovaná gesta typu sedu v pololeže na gauči s překříženýma rukama na prsou jako při výslechu v kupé. Poirot vždy sedí na kraji pohovky, židle, aby se mu neuválely kalhoty s nažehlenými puky.

Při závěrečném monologu, např. při výsleších jednotlivých osob, má ruce založené na prsou nebo za zády. Závěrečný monolog v jeho podání je velice sofistikovaný, používá výrazná a hlasitá gesta, rychlé pohyby i chůzi. Mimikou v obličeji přivírá oči, když přesvědčuje ostatní, ztiší hlas, když potřebuje upoutat pozornost. Finální scéna, kdy Poirot ve svém tradičním monologu osvětlí všechny své teorie o případu, aby poté

¹⁰⁷ MUKAŘOVSKÝ, Jan. Pokus o strukturní rozbor hereckého zjevu. *Literární noviny V*, 1931, č. 10. Přetištěno in: *Studie z estetiky*, Praha 1966, s. 184-187.

triumfálně předložil zkoprnělým pasažérům pravdu pravdoucí, bere dech. Pro Alberta Finneyho je to dost možná jeho životní scéna.¹⁰⁸

Obrázek 6: Hercule Poirot Albert Finney

Zdroj: *Vražda v Orient-expressu* (Vražda v Orient-expressu, EMI-Paramount, 1974)

5.6.2 Peter Ustinov

Peter Ustinov se pohybuje svižněji, než vychází z divácké informovanosti o představě postavy Hercula Poirota.¹⁰⁹ Chůze však není tak výrazná jako u Alberta Finneyho, který ztěžka dopadá na nohy až se to jeví, jako by kulhal. K vyjádření pocitů a myšlenek používá kromě mimiky v obličeji i významně ruce. Při přemýšlení je nosí v kapsičce u vesty, při závěrečném monologu je má v kapsách u kalhot, což vyjadřuje ne příliš distingovaný projev. Při přesvědčování o své pravdě má

¹⁰⁸ BERGEROVÁ, Natálie. 2012. *Stroj času: Vražda v Orient-expressu* [online]. Dostupné z WWW: <<http://filmserver.cz/clanek/3849/vrazda-v-orient-expressu>>.

¹⁰⁹ Po schodech do patra na lodi, kterou pluje po Nilu, chodí rychle, aniž se zadýchá.

výhrušně vztyčený ukazováček a „hrozí“ s ním do vzduchu. Nemá příliš hlasitý projev. Mluví klidně, monotónně, při závěrečném monologu částečně důrazně, když vysvětluje, jak ke zločinu došlo. Jeho český dabér Martin Štěpánek při napodobování Poirota lehce šiřlá, tzv. si šlape na jazyk, zejména při vyslovování francouzských slovíček.

5.6.3. *David Suchet*

David Suchet se snaží napodobit typickou poirotovskou chůzi, kterou Agatha Christie popsala ve svých knihách, malé a rychlé krůčky.¹¹⁰ Úsporné má i pohyby rukou, když vysvětluje fakta. Při důrazu na nějakou informaci také zvedne ukazováček a zapíchne ho proti osobě, se kterou vede dialog. Naopak při závěrečném monologu gesta rukou zdůrazní důležitost situace a i hlasově zdůraznil obvinění vůči pachateli, ovšem gestické závěry si dělá i pro sebe.¹¹¹ Mimika v obličeji odráží jeho pocity, krčí čelo, když přemýšlí, usmívá se „pod vousy“, když nevěří tomu, co slyší a už ví, jak to doopravdy je, má pronikavý pohled, pokud chce zdůraznit svoji pravdu. Snaží se o co možná nejdokonalejší ztvárnění představ autorky o svém hrdinovi.

5.6.4. *Shrnutí*

Při shrnutí kapitoly *Projev - fungování těla a hlasu, gesta* je potřeba vzít v úvahu několik hledisek zkoumání. Projevy těla Poirota vychází pouze ze znalosti literární tvorby autorky, a tento aspekt nejlépe splňuje David

¹¹⁰ POIROT. *Hercule Poirot Centrale*[online]. Dostupné z WWW: <<http://www.poirot.us/costume.php>>.

¹¹¹ V televizní epizodě *Vražda v Orient-expressu* v závěrečné scéně odchází a má v očích slzy a v rukách růženec. Pere se svým svědomím, kdy policii nepředal všechny pachatele vraždy.

Suchet, který se snaží nejlépe napodobit charakteristické vlastnosti, zejména „poirotovskou chůzi“, vyčtené podrobným studiem knih Agathy Christie. Hlas je jiný v originální verzi analyzovaných filmů a v českém znění, kdy originální verze pracuje ještě více s akcentem a věrohodností Poirota jako cizince, přestože angličtinu ovládá, ale vkládá hodně francouzských slovíček. Originální verzi se nejmérovehodněji věnuje David Suchet, přičemž jeho český protějšek Jaromír Meduna má stejně kvalitní dabing. Úsporná gesta, která se dají od Poirota očekávat, vyznívají také nejlépe pro televizního představitele detektivek.

5.7. Dialogy

O postavě se můžeme řadu informací sloužících k naší interpretaci dozvědět v dialogu dalších postav. Samozřejmě v takovém případě ovlivňuje diváckou interpretaci míra důvěryhodnosti takových postav.¹¹²

Ve všech zhlédnutých filmech i televizních epizodách v dialogu o postavě, případně monologu, kdy Poirot o sobě mluví sám, což je mnohem častější, jsou potvrzeny již uvedené markantní charakteristické rysy Poirotovy postavy. Vše zřetelně předčí jeho až přemrštěný smysl pro pedantství, vlastní sebestřednost a neskromnost, nad vším vyniká jeho ego.

5.7.1. Albert Finney

Jeho vlastní prohlášení hned při začátku cesty vlakem do Calaise¹¹³ „...už jsem vydělal dost peněz, abych uspokojil

¹¹² KORDA, Jakub. *Úvod do studia televize 1*. Olomouc: Univerzita Palackého 2014, s. 47

¹¹³ *Vražda v Orient-expressu*, 1974, režie: Sidney Lumet

nejen své potřeby, ale i rozmary. Už se ujímám jen případů, které mě zajímají, o ten váš je můj zájem minimální.“

„Myslím. Co jiného se dá dělat ve vlaku v závěji?“

„Já se teď musím jít vypořádat se zprávou pro policii a svým svědomím.“

5.7.2. Peter Ustinov

Ve filmu *Smrt na Nilu*¹¹⁴ o sobě prohlásil, že „Hercule Poirot má oči, které vidí všechno. Perly na nočním stolku dnes ráno nebyly.“

Jeho marnivost lze potvrdit při úpravě vlasů a kníru, které nedrží svůj tvar, v koupelně, v kajutě na lodi, se slovy „...ty ale vypadáš!“ při pohledu do zrcadla. Poirotovu domýšlivost podpoří i jeho přítel plukovník Racey, když v závěrečné scéně na základě úspěšného vyřešení případu, prohlásí: „... úžasná ukázka dedukce!“.

Poirotovu lidskou stránku ale nelze opomenout. Když vidí z lodi odcházející dvojici společně, zdá se, že i on, alespoň občas, zatouží být ve společnosti ženy. Replika odráží jeho nenaplněnou touhu najít si partnerku, když prohlásí: „Ženy mají zvláštní potřebu v mužích vzbuzovat lásku.“

Ve filmu *Zlo pod sluncem*¹¹⁵ dokonce přizná vlastní chybu při pronášení věty „...někdy se bohužel zmýlí i Hercule Poirot.“

5.7.3. David Suchet

I u Davida Sucheta se projevuje především jeho neskromnost a ješitnost.

¹¹⁴ *Smrt na Nilu*, 1978, režie: John Guillermin

¹¹⁵ *Zlo pod sluncem*, 1982, režie: Guy Hamilton

„...abyste se vysmáli Poirotovi.“¹¹⁶

„S jednou věcí vrah nepočíta, že má mozek i Hercule Poirot.“¹¹⁷

„...moje malé šedé buňky mozkové.“¹¹⁸ To je asi nejčastější replika, kterou Hercule Poirot o sobě používá, a díky které ho lze identifikovat. Vysvětluje jeho myšlení, zaměřené na psychologii postav a z ní vyplývající dedukci, která vede vždy k vyřešení případu.

5.7.4. Shrnutí

Všichni herečtí představitelé Hercula Poirota potvrzují svými monology o sobě charakteristické prvky postavy a případné dialogy ze strany ostatních postav dokazují totéž. Několikrát zmiňovanou ješitnost, neskromnost, vyzvedávání vlastního ega, pedantství a jistý až někdy neomalený přístup při hodnocení svého okolí.

6. Kapitán Hastings

Kapitán Hastings se vyskytuje jako vedlejší, nicméně výrazná, postava pouze v televizní sérii,¹¹⁹ proto nemohu srovnávat s jinými hereckými představiteli, pouze, co je o něm známo z literární tvorby. Nejvýraznějším představitelům je Hugh Fraser, který vystupuje vedle Davida Sucheta v hlavní roli Hercula Poirota.

¹¹⁶ *Hercule Poirot XII*, 2010, režie: Philip Martin

¹¹⁷ *Zlo pod sluncem*, 2001, režie: Brian Farnham

¹¹⁸ Poirotův vlastní výrok o sobě samém.

¹¹⁹ V seriálu byl ztvárněn anglickým hercem Hughem Fraserem celkem ve čtyřiceti jedna epizodách, přestože původně vystupoval jen v osmi románových předlohách.

V analyzovaném filmu se vyskytuje ve *Zlu pod sluncem*, s českým dabingem v podání Miroslava Středy.¹²⁰

Při vyšetřování zločinů není velký detektiv nikdy sám. Stejně jako Sherlock Holmes má i Poirot svého Watsona, jímž je jeho „mon ami“,¹²¹ side-kick, kapitán Arthur Hastings.¹²² Je věrným přítelem, společníkem a pomocníkem Hercula Poirota a občas i kronikářem jeho případů. Poirot shrnuje Hastingsův význam slovy: „Jako při pohledu do zrcadla pozoruji, jak se ve vaší mysli odráží přesně, v co si přeje zločinec, abychom věřili. Báječně mi to pomáhá a je to inspirující.“¹²³

6.1. Kapitán Hastings - vzhled

Kapitán Arthur Hastings je vždy dokonale upraven, v obleku, a dobře reprezentuje svoje společenské postavení. Správné začlenění kapitána Hastingse je dáno už samotným jménem a společenským postavením... Prostřednictvím jeho a Ariadny Oliverové,¹²⁴ získá Poirot přístup do privátních salónů a kuloárů z vyšší společnosti, a tím se dostává do situací, kdy se podezřelí z vyšší společnosti během nenuceného rozhovoru sami prozradí.¹²⁵

Sám Hugh Fraser o svém vzhledu prohlásil: „Série byly zasazené do třicátých let, bylo to krásné období

¹²⁰ *Zlo pod sluncem*, 2001, režie: Brian Famham, režie českého znění Iva Valentová pro TV Prima 1997.

¹²¹ Mon ami, můj příteli, je oslovení, kterým ho tituluje přímo Hercule Poirot.

Obrázek 7: Kapitán Hastings Hugh Fraser

¹²² SÝKORA, Michal a kol. *Britské detektivky: od románu k televizní sérii*. Olomouc: Univerzita Palackého 2012, s. 71.

¹²³ BUNSON, Matthew: *Encyklopedie Agathy Christie*. Praha: Knižní klub 2007. s. 202.

¹²⁴ Alter ego spisovatelky Agathy Christie, také spisovatelka, přítelkyně Hercula Poirota.

¹²⁵ BUNSON, Matthew: *Encyklopedie Agathy Christie*. Praha: Knižní klub 2007. s. 217.

s množstvím obleků a klobouků, člověk se cítí okouzlující. Ale v reálném životě nesdílím Hastingsovu eleganci, nepropojuje se to s reálným životem.¹²⁶

Zdroj: *Zlo pod sluncem*, (Zlo pod sluncem, London Weekend Television, 2002)

6.2. Kapitán Hastings - projev a dialogy

Kapitán Hastings je povahou bezstarostný, jedná na základě emocí, čímž se stává pravým opakem puntičkářského a pedantského Hercula Poirota. I sama autorka se o postavě kapitána Hastingsse zmiňuje kladně: „Z kapitána Hastingsse jsem měla docela radost. Byla to konvečně pojatá postava, ale spolu s Poirotem ztělesňovali mou představu detektivního týmu.“¹²⁷ Jako protiklady se navzájem provokují, postava kapitána Hastingsse se formuje k Poirotovi jako kontrastní protějšek. Ačkoli Poirotův vztah k příteli se vyznačuje laskavostí, o Hastingsově intelektu valné mínění nemá, a

¹²⁶ THE GUARDIAN. *Poirot and me: Hugh Fraser*[online]. Dostupné z WWW: <<http://theguardian.com/tv-and-radio/2013/nov/10/poirot-tv-captain-hastings>>.

¹²⁷ BUNSON, Matthew: *Encyklopedie Agathy Christie*. Praha: Knižní klub 2007. s. 203.

ještě méně oceňuje jeho detektivní schopnosti. Nicméně z jeho nedostatečných schopností Poirot i těžil, protože Hastings měl „schopnost nic netuše zaškokbrtnout o pravdu a vůbec si toho sám nepovšimnout.“¹²⁸

„Začínáte se učit Hastingsi, opět přicházíte s nápadem, který zcela všechno vyjasňuje.“¹²⁹ Tato replika vysvětluje, jak Poirot o Hastingsovi smýšlel.

Herecký projev Hugh Fräsera je umírněný, nikdy se nerozčílí, nic ho nevyvede z míry, což vychází z jeho literárního předobrazu. Z úsporného hereckého projevu vycházejí i mírná gesta, gestikulace v případě Fräsera je minimální, naopak svůj údiv i obdiv nad ojedinělými schopnostmi dedukce svého přítele Poirota vyjadřuje především mimikou v obličeji.

6.3. Shrnutí

Postava kapitána Hastingse je významnou postavou v rámci televizní série, ale především hraje významnou úlohu v životě Hercula Poirota. Lze to vydedukovat z hodnocení samotného Poirota: „A potom jsem měl jednoho přítele - přítele, který po léta a léta žil pořád vedle mne.“¹³⁰ Dle předchozí znalosti, ze které vychází jak čtenář, tak následně divák, se Hugh Fraser svoji role zhostil skvěle, ale dlužno dodat, že k této postavě není tolik podkladů, ze kterých lze vše o Hastingsovi dovodit. V jednotlivých epizodách i v analyzovaném filmu se

¹²⁸ Tamtéž, s. 202.

¹²⁹ *Zlo pod sluncem*, 2001, režie: Brian Famham.

¹³⁰ SÝKORA, Michal a kol. *Britské detektivky: od románu k televizní sérii*. Olomouc: Univerzita Palackého 2012, s. 71.

vyskytuje stále vedle Hercula Poirota,¹³¹ ve stejném prostředí, mluví se stejnými lidmi, proto některé znaky na dekonstrukci postavy jsou stejné (*objektivní korelát - prostředí, divákova předchozí znalost*). O původu jména literární postavy nelze nic zjistit, zřejmě autorka o něm až tak nepřemýšlela. Ostatní, otázka vzhledu, aktivit samotné postavy a dialogů, odpovídá předchozí divákově znalosti.

¹³¹ Kromě doby, kdy byl ženatý a žil v Argentině, ale tato část jeho života není z analyzovaného filmu, proto tato informace není pro závěrečné shrnutí postavy relevantní.

ZÁVĚR

Dekonstrukce postavy Hercula Poirota, kterou se zabývá analytická část bakalářské práce, odpovídá na otázky, stanovené v úvodní části této práce. Rozbor jednotlivých symbolů Butlerovy studie ukazuje, že s hereckou postavou Poirota se nejlépe vypořádal David Suchet, představitel detektiva v televizní sérii. *Vzhledově* se nejvíce shoduje s literárním hrdinou, přičemž mu k tomu přispěl nejen kostým, ale samotná interpretace role, které se zhostil více než zodpovědně. K profesionálnímu výkonu jistě přispělo i to, že si předem nastudoval všechny teoretické texty o podobnosti s literárním hrdinou, jak si ho vymyslela autorka Agatha Christie. V aktivitě postavy vítězí promyšleně zahranou suchopárností, nedostatkem humoru, a především ješitností, hraničící až s absolutním nedostatkem pokory a skromnosti. Úsporná gesta, a především typická „poirotovská“ chůze, kterou si předem nacvičil, povyšují herecké umění Davida Sucheta do pozice nejvěrohodnějšího dosavadního představitele detektiva. Hlas se soustředí nejen na imitaci představ spisovatelky, ale především používá akcent, kterým potvrzuje, že je v Anglii třicátých let cizincem, jeho rodným jazykem je francouzština nikoli angličtina, přestože ji dokonale ovládá. Suchet do svých dialogů či monologů vkládá nespočet francouzských slov i frází.

Nelze opomenout i rozbor *prostředí*, kterým se zabývá část o *objektivním korelátu*, kde mi příliš nepomohla k dekonstrukci prostředí zvolená publikace, nelze z ní vyčíst všechny podrobnosti o soudobém životě v Anglii a v místech, kde se detektiv pohyboval.

V neposlední řadě je potřeba zmínit část *dialogů*, jež potvrzuje všechny uvedené předchozí skutečnosti o podstatě hereckého ztvárnění postavy Davidem Suchetem.

Peter Ustinov je nesporně kvalitní představitel detektiva Hercula Poirota, ale na recipienta nepůsobí věrohodně, především pro svůj pro Poirota netypický zevnějšek. Již ve shrnutí uvedeném výše je tento nedostatek popsán a potvrzen na detailech.

Albert Finney je z pohledu psychologie detektivního myšlení a aktivit postavy Hercula Poirota přesvědčivý, ale kostým, především knír, nejvýstižnější determinant Poirotova obličej, jeho výkon nepodpořil.

Kontext žánru detektivního dramatu vychází z konvenčních schémat pramenících ze zábavné detektivní literatury a potvrzuje je. Schéma narativu zločin a jeho vyřešení nesourodou dvojicí bystrého detektiva a jeho méně chápavého side-kicka, Hercula Poirota a kapitána Hastingse.

Vedlejší postava kapitána Hastingse, dokumentována pouze v televizní epizodě *Zlo pod sluncem*, s ohledem na to, že v ostatních použitých pramenech se tato postava nevyskytuje, je nejlépe ztvárněna Hughem Fraserem. Znalý divák tuto postavu zná z ostatních epizod televizní série a jeho představu o hereckém představiteli má v Hughu Fraserovi saturovanu nejlépe. Jeho vzhled i kostým odpovídá postavení i prostředí, kde se s Poirotem vyskytuje a jeho poněkud slabý intelekt potvrzuje v dialozích sám detektiv. Přesto je to nedocenitelný Poirotův přítel, kterého má rád a svým způsobem ho i obdivuje, především ve schopnosti objevit klíč k řešení víceméně prostřednictvím náhody.

Obrázek 8: Hercule Poirot David Suchet a kapitán Hastings Hugh Fraser

Zdroj: *Zlo pod sluncem*, (*Zlo pod sluncem*, London Weekend Television, 2002)

Herecká postava na základě dekonstrukce v analytické části bakalářské práce vychází z ikonograficky konvenčních schémat, která práce potvrdila, a naplnění těchto představ lze nalézt především u hereckého představitele Davida Sucheta.

Použité zdroje

Prameny

1. *Smrt na Nilu* (Smrt na Nilu, EMI-Paramount, 1978)
2. *Vražda v Orient-expressu* (Vražda v Orient-expressu, EMI-Paramount, 1974)
3. *Zlo pod sluncem* (Zlo pod sluncem, EMI-Paramount, 1982)
4. *Smrt na Nilu* (Smrt na Nilu, London Weekend Television, 1992)
5. *Vražda v Orient-expressu* (Vražda v Orient-expressu, London Weekend Television, 2010)
6. *Zlo pod sluncem* (Zlo pod sluncem, London Weekend Television, 2002)

Literatura

7. ALTMAN, Rick. Obaly na vícero použití: Žánrové produkty a proces recyklace. *Iluminace* 14, 2002, č.4(48), s. 5-37, ISSN 0862-397X.
8. ALTMAN, Rick. Sémanticko-syntaktický přístup k filmovému žánru. *Iluminace* 1, 1989, č.1, s.17-29, ISSN 0862-397X.
9. BERGEROVÁ, Natálie. 2012. *Stroj času:Vražda v Orient-expressu*[online]. Dostupné z WWW: <<http://filmserver.cz/clanek/3849/vrazda-v-orient-expressu>>.
10. BORDWELL, David, THOMPSONOVÁ, Kristin. *Umění filmu: úvod do studia formy a stylu*. 1.vyd. Praha: Akademie múzických umění, 2011. 639 s. ISBN 978-80-7331-217-6.

11. BUNSON, Matthew. *Encyklopedie Agathy Christie*. Praha: Knižní klub, 2007, 215 s. ISBN 978-802-4219-912.
12. BUTLER, Jeremy. *Television: Critical Methods and Applications, 4th Edition*. Routledge, 2012. 512 p. ISBN 978-0415883283.
13. CSFD. *Smrt na Nilu*[online]. Dostupné na WWW:<<http://csfd.cz/film/4008-smrt-na-nilu/prehled>>.
14. CSFD. *Vražda v Orient-expressu*[online]. Dostupné na WWW:<<http://csfd.cz/film/6209-vrazda-v-orient-expressu/prehled>>.
15. DYER, Richard. *Stars*. British Film Institute, 1979. 197 p. ISBN 0-85170-085-3.
16. THE GUARDIAN. *Poirot and me: Hugh Fraser*[online]. Dostupné z WWW:<<http://theguardian.com/tv-and-radio/2013/nov/10/poirot-tv-captain-hastings>>.
17. KORDA, Jakub. *České televizní krimi série a jejich žánrové souvislosti (1989-2009)*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012. 231 s. ISBN 978-80-244-3424-7.
18. KORDA, Jakub. *Úvod do studia televize 1*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2014. 60 s. ISBN 978-80-244-4212-9.
19. KUČERA, Jakub. 2006. *Filmový žánr*[online]. Dostupné z WWW:<<http://cinepur.cz/article/.php?article=942>>.
20. MEIXNEROVÁ, Marie. 2010. *Žánr v televizním médiu*[online]. Dostupné z WWW:<<http://25fps.cz/2010/zanr-v-televiznim-mediu>>.
21. MUKAŘOVSKÝ, Jan. *Pokus o strukturní rozbor hereckého zjevu*, Literární noviny, V, 1931, č. 10.

Přetištěno in: Studie z estetiky, Praha 1966, s. 184-7.

22. POIROT. *Hercule Poirot Centrale*[online]. Dostupné na WWW: <<http://poirotd.us>>.
23. SEELINGOVÁ, Charlotte. *Století módy 1900-1999*. Praha: Slovart, s.r.o., 2000. 660 s. ISBN 80-7209-247-2.
24. SLEZÁKOVÁ, Barbora. 2010. *ANALÝZA: Inspektor Morse*[online]. Dostupné z WWW: <<http://25fps/2010/inspektor-morse>>.
25. SÝKORA, Michal a kol. *Britské detektivky: od románu k televizní sérii*. Olomouc: Univerzita Palackého 2012, 189 s. ISBN 978-80-244-3035-5.

Seznam obrázků

Obrázek 1: Hercule Poirot Albert Finney

Obrázek 2,3: Hercule Poirot Peter Ustinov

Obrázek 4: Hercule Poirot David Suchet

Obrázek 5: Hercule Poirot David Suchet

Obrázek 6: Hercule Poirot Albert Finney

Obrázek 7: Kapitán Hastings Hugh Fraser

Obrázek 8: Hercule Poirot David Suchet a kapitán
Hastings Hugh Fraser

NÁZEV:

Srovnávací analýza filmových a televizních adaptací příběhů s Herculem Poirotem

AUTOR:

Ing. Martina Lošťáková

KATEDRA:

Katedra divadelních a filmových studií

VEDOUCÍ PRÁCE:

Mgr. Jakub Korda, PhD.

ABSTRAKT:

Základním cílem bakalářské práce je srovnávací analýza filmových a televizních adaptací příběhu s Herculem Poirotem. Teoretická část je zaměřená na literaturu a prameny, ze kterých práce vychází, specifikaci žánru detektivní drama a komparativní metodologickou perspektivu se zaměřením na konstrukci hlavního protagonisty ztvárněného v různých verzích jinými hereckými představiteli. Dílčí zájem je věnován vedlejší postavě side - kicka kapitána Hastingse. V analytické části budou v tomto smyslu zúročeny vybrané koncepty konstrukce postavy. Analýza je zaměřená na vybrané filmové verze a televizní filmy (Vražda v Orient-expressu, Smrt na Nilu a Zlo pod Sluncem).

KLÍČOVÁ SLOVA:

Hercule Poirot, kapitán Hastings, detektiv, detektivní drama, Agatha Christie, film, televizní série

TITLE:

Comparative analysis of film and television adaptations of Hercule Poirot stories

AUTHOR:

Ing. Martina Lošťáková

DEPARTMENT:

The Department of Theatre, and Film Studies

SUPERVISOR:

Mgr. Jakub Korda, PhD.

ABSTRACT:

The primary goal of this thesis is a comparative analysis of film and television adaptations of the Hercule Poirot story. The theoretical part is focused both on literature and the sources from which the work is based, then on specification of the genre - detective drama. Concentration goes also on comparative methodological perspective, focusing on the main character featured by several actors in different versions. Partial interest is focused on the secondary character, Captain Hastings. The analytical part concentrates on selected concepts of the character construction. The analysis focuses on selected film version and television films (Murder on the Orient Express, Death on the Nile and Evil Under the Sun).

KEYWORDS:

Hercule Poirot, Captain Hastings, detective, detective drama, Agatha Christie, movie, television series